

**ZÁNIK
VARSÁVY**

K. O. ZOTTMANN

*Němečtí granátníci, střelci a svazy **W**, policie a letecké zbraně krvavě potřeli povstání. Malé tanky typu Goliath jsou připravovány k boji proti hnězdům banditů.*

K. O. Z O T T M A N N

ZÁNIK VARŠAVY

Líčení válečného zpravodaje

1 9 4 4

O R B I S — P R A H A

I. vydání v listopadu 1944

Veškerá práva vyhrazena

P Ř E D M L U V A

Varšavské povstání v roce 1944 zůstane povždy tragicky poučnou epizodou této války. Polská povstání mají smutnou tradici. Všechna byla zahajována bez rozvahy, proti vůli značné části národa, bez jasného politického cíle a všechna také přivodila polskému národu zhoršení jeho politických poměrů a úbytek národní síly. Tak bylo za listopadového povstání v roce 1830, za lednového povstání v roce 1863 a za revolučních bouří v roce 1905. Žádné z nich ovšem nestálo tolik obětí na lidské krvi a na kulturních statcích jako urputné boje letošního roku.

Německý válečný zpravodaj Karl Otto Zottmann, který byl očitým svědkem varšavského zápasu, zachytil ve svém líčení výmluvným perem nejen tragické obrazy zničené Varšavy, nýbrž i diplomatické zákulisí polského povstání, v kterém varšavským povstalcům všichni příslibovali před jeho zahájením pomoc a všichni je opustili. Ačkoli povstalci již po několikadenním boji ve Varšavě poznali, že čekají a doufají marně, přece neustávali volat o přispění a bojovat. Katastrofa se ovšem neodvratně blížila. Po prohraném boji přišlo pozdní vystřízlivění jak v povstaleckých řadách, tak i v polském národě, který se i tentokráte ve značné části držel stranou varšavského povstání a nesohlasil s politikou svých nejednotných předáků. Když povstání dohasínalo, „Dziennik Polski“, orgán polské emigrace v Londýně, která

stejně jako Moskva vybízela po dlouhé týdny k povstání, napsal: „Staré Město padlo. Rozpadlo se v trosky. To všechno se musilo stát, protože Varšava nemohla dostat žádnou pomoc . . . Polsko a celý polský národ na tyto události nikdy nezapomene!“

Nezapomenou na ně ani jiné evropské národy. Varšavský případ je závažným varováním před nedomyšlenou politikou, která dosti nedbá všeobecných perspektiv a jde výhradně za svým cílem bez ohledu na jiné. Varšavská tragedie příliš jasně ukázala, jak zejména menší národní celky se musejí v dnešních časech řídit kategorickým příkazem politické rozvahy.

V. F.

1.

Varšava je matkou této války. Dítě zabilo matku. Proud Visly, která kdysi, za lepších časů, byla zrcadlem tohoto bohatého a pyšného města, unáší trosky hořících ulic, kusy oděvu a zabitá zvířata; koryto řeky je rozryto zásahy těžkých granátů. Nebe, které nad krajem Wartheland hoří v zářivých barvách podzimu a nad Bugem a Narewem se ozývá sbory táhnoucích zpěvavých ptáků, nad Varšavou osleplelo v závoji slz a hnědého dýmu. V řídkých mlhách, které stoupají z řeky a zahalují obraz bídy a hrůzy, zaznívají hřmotně hlasy války, hvízdají projektily z pušek střelců, ječí střely protipancéřových děl, vyjí granáty, které jako komety ohlašující konec světa jen spoře osvětlují vyhořelé městské čtvrti.

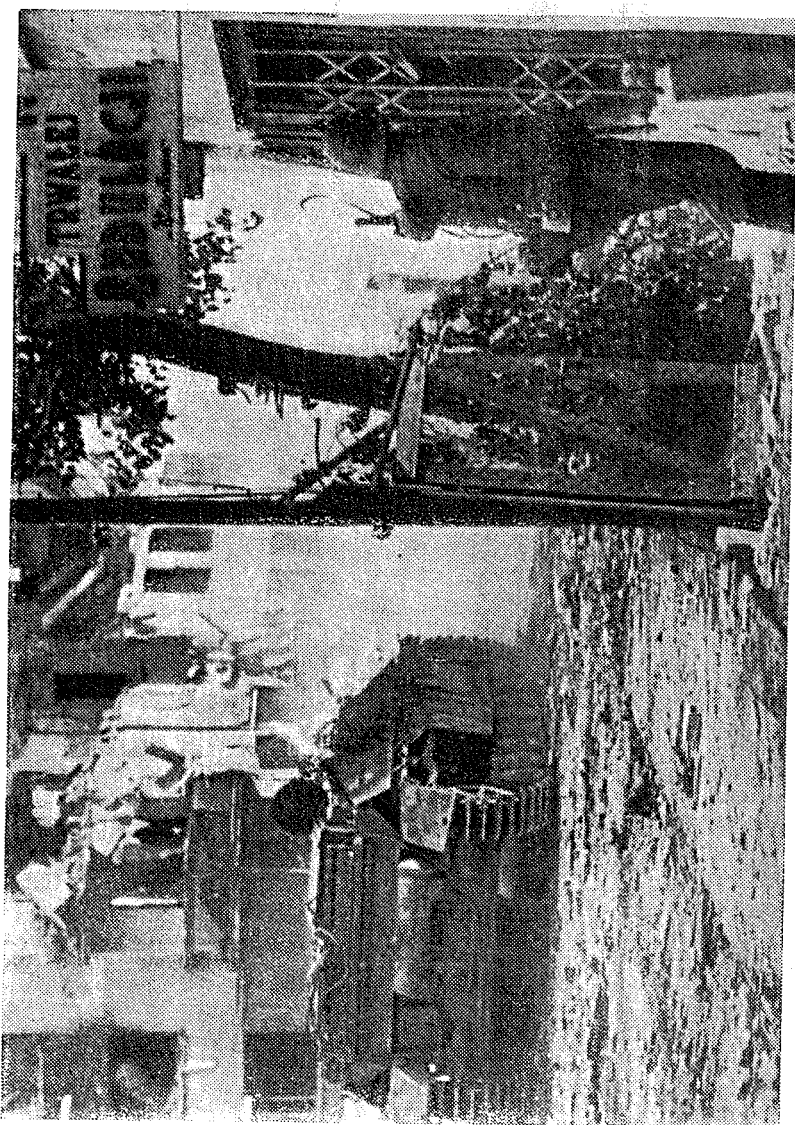
Již před pěti lety vedla Varšava válku jen pro sebe. Tuto válku prohrála v osmnácti dnech. Varšava zahájila ještě jednou válku jen pro sebe. A také tuto válku prohrála. Vývoj lidstva, který se nezaostavuje u svěhlavých přání prostoduchých utopistů, šel přes domy proměněné v pevnosti. Když Varšava zahájila svou válku proti Evropě, dala si od Anglie a od Ameriky slíbiti pomoc a učila se od Moskvy metodice války tlup a taktice pouličního boje. V témž okamžiku, kdy Varšava zradila Evropu, odvrátili se od ní, k její hrůze, i její domnělí přátelé a ponechali bojující město jeho osudu. Vavřínovými věnci, které britští letci jako na posměch shazovali nad Varšavou, krásnými proslovy a články v novinách doprovázel západní svět smrtelný zápas tohoto města. Varšava se stala první úplnou obětí této války.

„Nová polská armáda“ generála Sosnkowského je už několik dlouhých měsíců připravena k úderu. Patří k ní také část polské mládeže. Bývalí důstojníci řídili vycvik. Koncem června se masy sovětské armády valí proti německým liniím. Mechanisované sbory pronikají do nekonečných lesů a do vřesem porostlých slatin Bílé Rusi. Pancéřové brigády se valí na Minsk, na Baranowicze, na Lidu, na Varšavu. Hodina povstalců udeřila. Shromazďují se ve skupinách po pěti a deseti mužích. Varšava, která začala válku, má se státí planoucí pochodní Polska. Hlavního města Poláků nemají bolševici dobýti z rukou Němců.

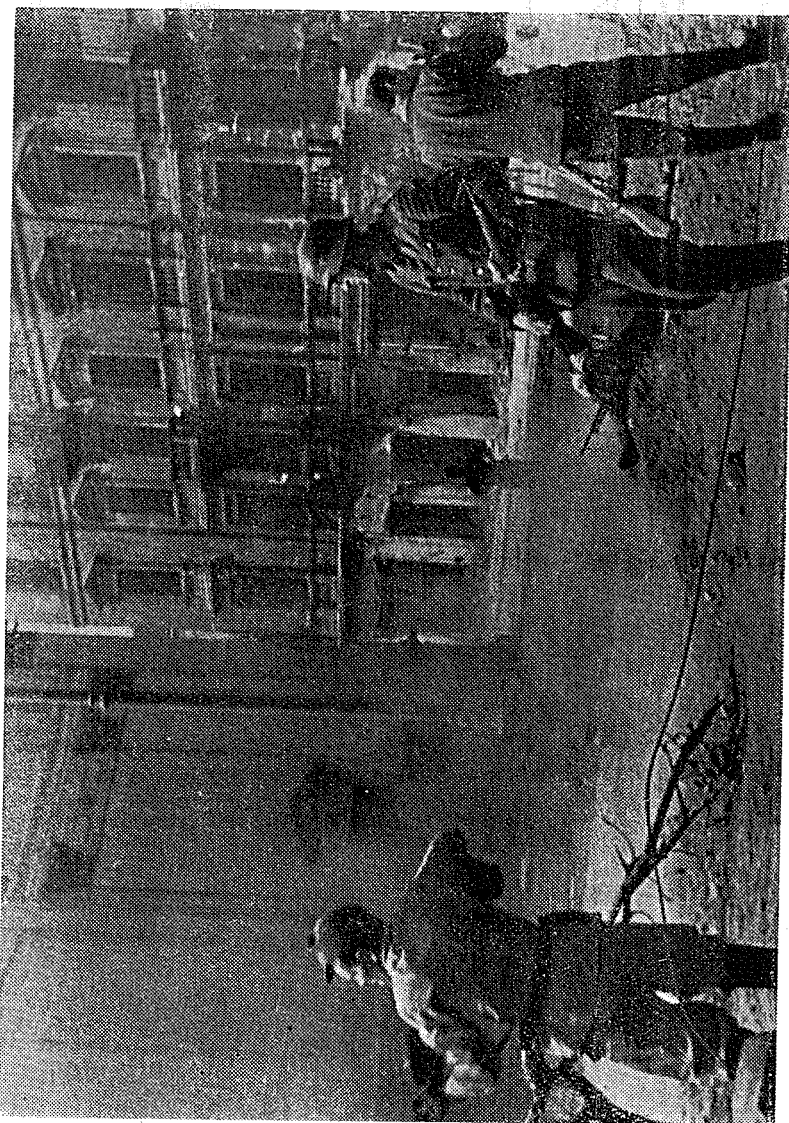
Ale — bude Moskva respektovati tuto krvavou oběť? Vrchní velitel varšavského podzemního hnutí je pln trpkých starostí. 31. července vydává svým mužům denní rozkaz, ve kterém už před nimi neskrývá své chmurné tušení: „Sověty usilují o to, aby řešily všechny polské problémy samy a v zájmu politických cílů Sovětského svazu. Používají k tomu bolševické části polského obyvatelstva. Sověty jsou tedy na jedné straně našimi mocnými spojenci v boji proti Němcům, na druhé straně však nebezpečnými lupiči zemí, kteří rozbíjejí náš zásadní nezávislý postoj!“ Důstojníci polské domácí armády (Armija krajowa) dostávají rozkaz, aby pouze v případě naléhavé taktické nutnosti hledali spojení s vojenskými služebními místy Sovětů. Zakazují se všechny politické rozhovory mezi příslušníky polské domácí armády a bolševiky, „protože rozdíl mezi polskými a bolševickými cíli a názory je tak veliký, že jakékoli rozhovory jsou bezúčelné.“ Konečně se dávají v rozkaze přesné instrukce o chování pro případ, že by se Sověty pokusily zařaditi příslušníky polské domácí armády do polských sovětských svazů. Při každém pokusu o odzbrojení mají se sovětským pověřencům „brániti fysickou mocí“.

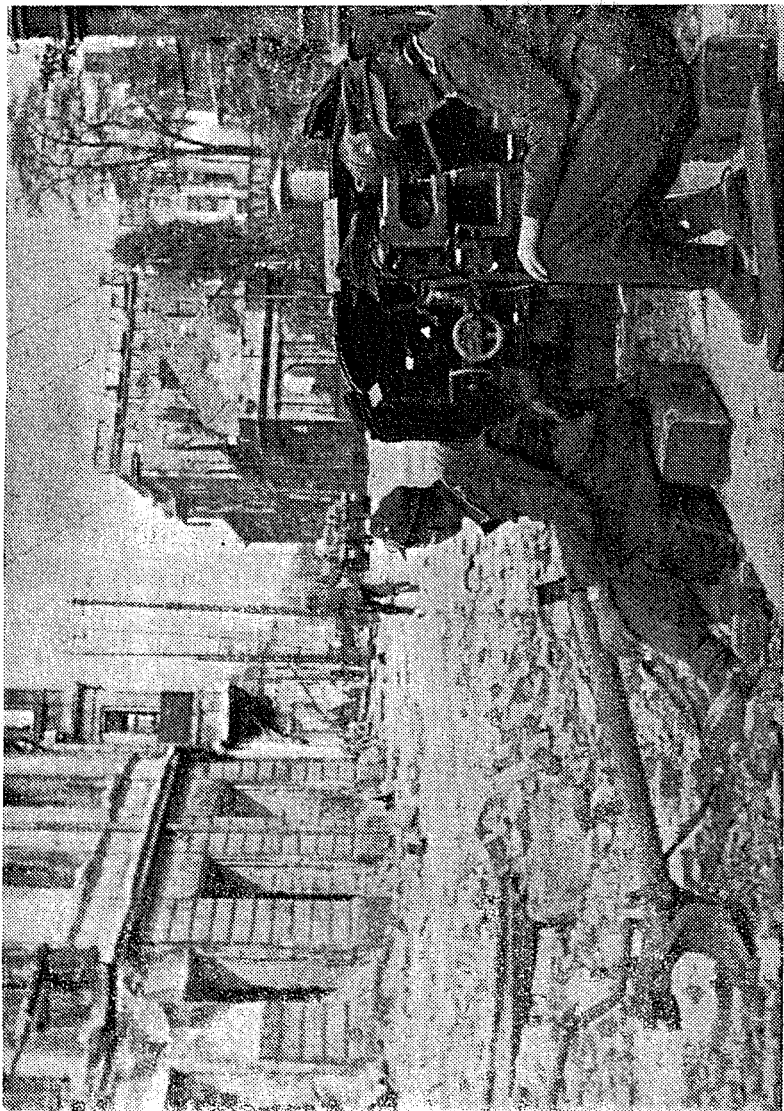
Tábor v Pruszkowě. Varšavské ženy a děti, které uposlechly výzvy německého vojenského velitelství a opustily město.

Pancéřoví granátníci ničí nepřátelské skupiny v severní části Varšavy. Rána za ranou hřmí z hlavní útočných děl, která připravují postup granátníků.

Granátníci čistí domy od povstalců.

Mezi troskami dobytých ulic zajišťují protipancéřová děla postup granátníků.

Mezitím bolševici pracují horečně pro bolševické Polsko, které má být včleněno do Svazu sovětských republik. V Lublině se sešel sovětský „Národní výbor pro osvobození Polska“ za předsednictví Osóbky Morawského. Do tohoto výboru, jehož místopředsedou je Witos, byla povolána také pověstná komunistka Wasilewska z Moskvy.

Události spějí kvapem k rozhodnutí. Mikolajczyk, předseda polské emigrantské vlády v Londýně, je přijat Churchilllem. „Jak jste daleko?“ táže se Churchill a pokračuje: „Doufám, že si pospíšíte. Rusové stojí už těsně před Varšavou!“ — Mikolajczyk upírá na něho hrdý pohled: „Varšava je každý den připravena k povstání!“ Líčí pak Churchillovi přípravy ke vzbouření. Churchill, který současně vyřizuje různé telefonické rozhovory, dává Mikolajczykovi na srozuměnou, aby se ihned osobně spojil s Moskvou.

Již příštího dne startuje letadlo, kterým Mikolajczyk cestuje do Moskvy. Z kapsy jeho pláště vykukuje kus posledního vydání „Daily Mailu“ s článkem o poměru Sovětů k Polsku. V tomto článku se praví: „Právě tak nelze popřít, že celé území, o němž debatovali v poslední době Poláci se Sověty, bude — prakticky vzato — brzy oficiálně přivtěleno k Sovětskému svazu.“ Co však je psáno v návrzích, které teď Mikolajczyk ještě jednou zběžně pročítá a které chce v Moskvě odevzdati Stalinovi? Nemluví se v nich o zachování úplné svrchovanosti Polska a o věčném přátelství mezi svobodným Polskem a Sovětským svazem?

Cesta do Moskvy neslibuje nic dobrého. Mikolajczyk dokonce ani neví, že Molotov připravil už s polským osvobozovacím výborem v Lublině dohodu o správě oblastí bývalého Polska obsazených Sověty. V této dohodě, která čeká už jen na podpis, se praví jasně, že sovětský vrchní velitel má v operačním pásmu výkonnou moc, kdežto výbor má za úkol budovati správu a současně s ní aparát pro odvod polského

obyvatelstva. Pro tento odvod pracuje už generál Rola-Zymierski, který převádí svazy povstalců, jež kdysi podléhaly rozkazům generála Sikorského a jež generál Sosnkowski z nedopatření stále ještě počítal k svým vlastním oddílům, do pravidelných sovětských divisí a sborů, k veliké nelibosti varšavského velitele, který vidí, jak povážlivě mizí zálohy pro boj za polskou svrchovanost proklamovanou Mikolajczykem.

31. července je Mikolajczyk přijat Molotovem. Vzájemné pozdravení obou je zdvořile chladné. Molotov klade ihned rozhodující otázku o varšavském povstání. Mikolajczyk odpovídá s touž upřímností, s jakou odpověděl Churchillovi: „Jsme připraveni každým dnem.“ — Molotov kývá. „Náš třetí gardový pancéřový sbor stojí 11 km před Varšavou. Podle mínění generálního štábu lze očekávatí pád Varšavy 6. srpna.“ — Mikolajczyk je polekán. Tak brzy? Pak musí býti povstání zahájeno ihned, má-li se něčeho dosáhnout! Zapřísahá pak Molotova, odevzdáváje prohlášení polské emigrantské vlády, a naléhavými slovy zdůrazňuje, že v nastávajícím boji půjde do ohně nejlepší část polské mládeže „elita polského národa“. Molotov listuje ve stránkách prohlášení a s neproniknutelným úsměvem praví: „Slibujeme vám pro váš boj všechnu myslitelnou pomoc!“ Mikolajczyk se táže: „A polská svrchovanost?“ — Molotov čte v prohlášení slovo: záruky. Zdvíhá hlavu: „O tom by se musilo teprve jednat!“ Mikolajczyk je propuštěn. Hned poté podpisuje Molotov dohodu s lublinským výborem a posílá mu kurýrem prohlášení londýnského polského kabinetu. Ví, že v Lublíně zraje jeho sklizeň, která se jmenuje Sovětské Polsko.

Mikolajczyk čeká marně na moskevské ústupky ve věci polské svobody. Vrací se do Londýna zklamán a ponížen. Jeho myšlenky jsou v hlavním městě jeho země.

Stanoviště střelců za záclonami varšavských arkýřů jsou obsazena. Z vikýřů na půdách vyhlížejí pátravě do rušných ulic vrhači zápalných lahví a ručních granátů. Je první srpnový den. V kavárnách sedí u limonády mladí muži silných atletických postav. Odjištěné pistole leží vedle nich ve sbalených raglánech. To jsou stavitelé barikád v nastávajícím povstání. U vchodů do sklepů kouří mladíci rozvážně svou machorku, pod nimi na tmavých schodech stojí kulomet se zataženým nábojovým pásem. Zámek je řádně namazán olejem. V kapse má kulometčík dva rezervní zámky. Dnes bude horký den!

Někdo tvrdě zaklepal na dveře bytu. Když se dveře otevrou, vhrnou se dovnitř beze slova tři, čtyři, šest mladých mužů. Ženy a děti uzavrou do odlehlého pokoje. Protipančářové pušky jsou připraveny. Na kobercích rostou pyramidy beden se střelivem. Opatrně se otvírá okno. Záclona, do níž zavanul vítr, vylétla ven. V okně naproti se objevila hlava muže, která zakývala a hned opět zmizela.

Venku svítí odpolední slunce na lesklý asfalt. Na ulicích si hrají děti. Jejich křik zaléhá až do zadních dvorů, kde se připravují granátometry. Cyklisté se mihnou na silnici a rozhazují letáky se sděleními. V drožkách se přivazí střelivo. Je 16 hodin 30 minut.

Toho úterý, dne 1. srpna 1944, Varšava dýchá poněkud rychleji než v jiné dny. Elegance žen neprozrazuje však nejmenší nervositu. Stojí jako obyčejně před výklady módních salonů, zkoumají zběžně svůj zevnějšek v řadách výkladních skříní na Mazowiecké, nevšímají si vůbec mužů, kteří se na ně drze usmívají. Matky se shlížejí v očích dětí, které vezou na procházku. Němečtí policisté zdraví kolemjdoucí důstojníky. Zpravodajské pomocnice se vracejí ze

služby. Vozy pouliční dráhy jsou plně obsazeny. Auta kloužají po vozovce. V sadech si šeptají zamilované dvojice.

Ručičky velkých pouličních hodin skočily na sedmnáctku. S kostelních věží se ozývá pět úderů. Náhle padnou výstřely. Kulomety zarachotily. První výbuchy ručních granátů. Auta hoří. Lidé se hrouťí zasaženi a zbroceni krví. Ženy křičí a utíkají. Utíkají ulicí přímo do zásahů granátometů. Mladí muži házejí do ulic židle, stoly, skříně. Převrhují nákladní auta a staví před ně pytle s pískem. Barikády rostou do výše několika metrů. Marszalkowska je plna štěkotu pistolí. Zielnou ulici bičují výstřely v nepřetržitém sledu. První skupiny povstalců uzavírají ulice.

V několika dnech, ba hodinách vtáhnou do Prahy sovětsí gardisté a převezmou hlavní město Polska z rukou Poláků. A Mikolajczyk opravdu věří, že Moskva daruje Polákům svobodu. Opravdu věří, že Polsko znovu povstane z hořící Varšavy.

Neslyší už výkřiky polských důstojníků od Katynu. Nevidí slzy čtyřiceti tisíc zavražděných polských bratrů a sester z července 1940, kteří byli odváženi přes Lvov do strašné budoucnosti do Jakutska, do Kazakstanu, do Komi a do Koly, aby tam bídně živořili při sbírání pryskyřice, při stavbě silnic, v pilách a v lesních revírech, v jurtách a v podzemních děrách, jsouce jistou kořistí tyfu, tsingy (druh kurdějí), černého kašle a souchotin. Zapomněl a škrtl ten milion Poláků, kteří jsou násilím drženi v Sovětském svazu, bez jakékoli vyhlídky, že spatří někdy opět svou vlast a svůj domov. Všechny stopy čtyř set tisíc Poláků zmizely v republikách Karkhigu a Kazakstanu, v dolech a zlatonosných polích u polárního kruhu, v nekonečných sibiřských lesích.

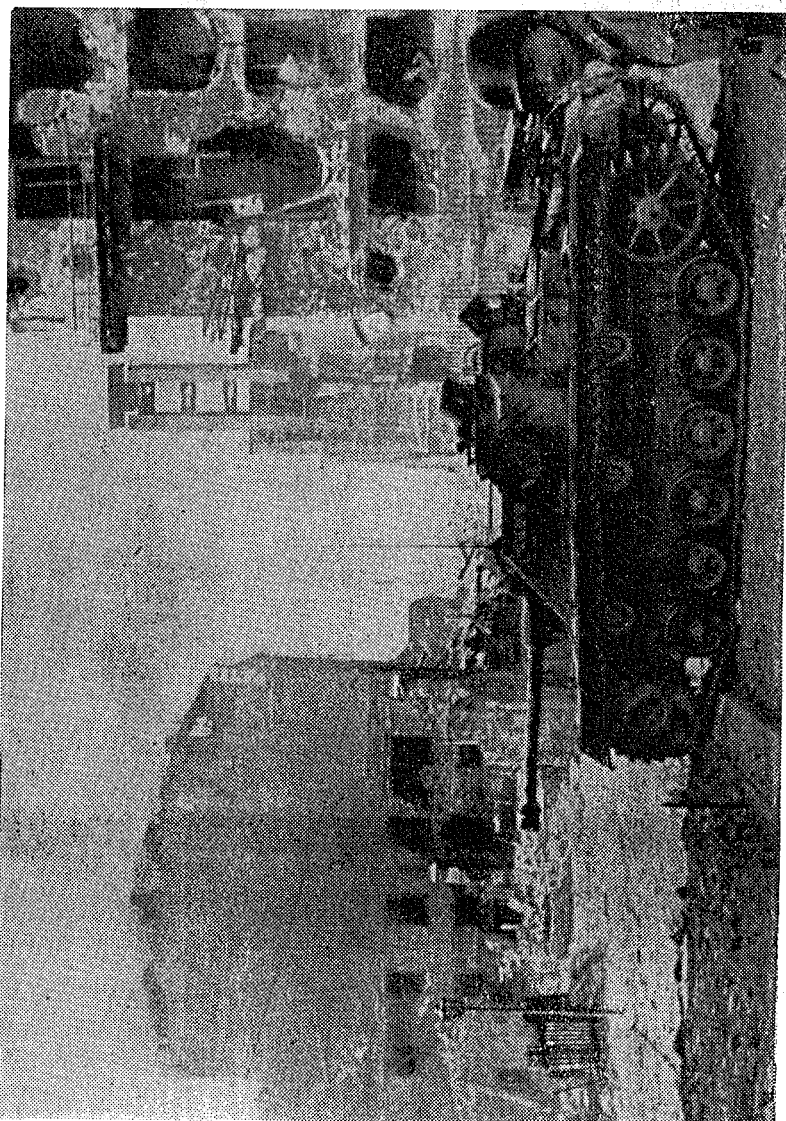
Mikolajczyk necítí smrtelnou úzkost varšavských dětí uzamčených ve sklepech ani úzkost varšavských žen, které pláčí na schodištích a které povstalci bezohledně strhli do

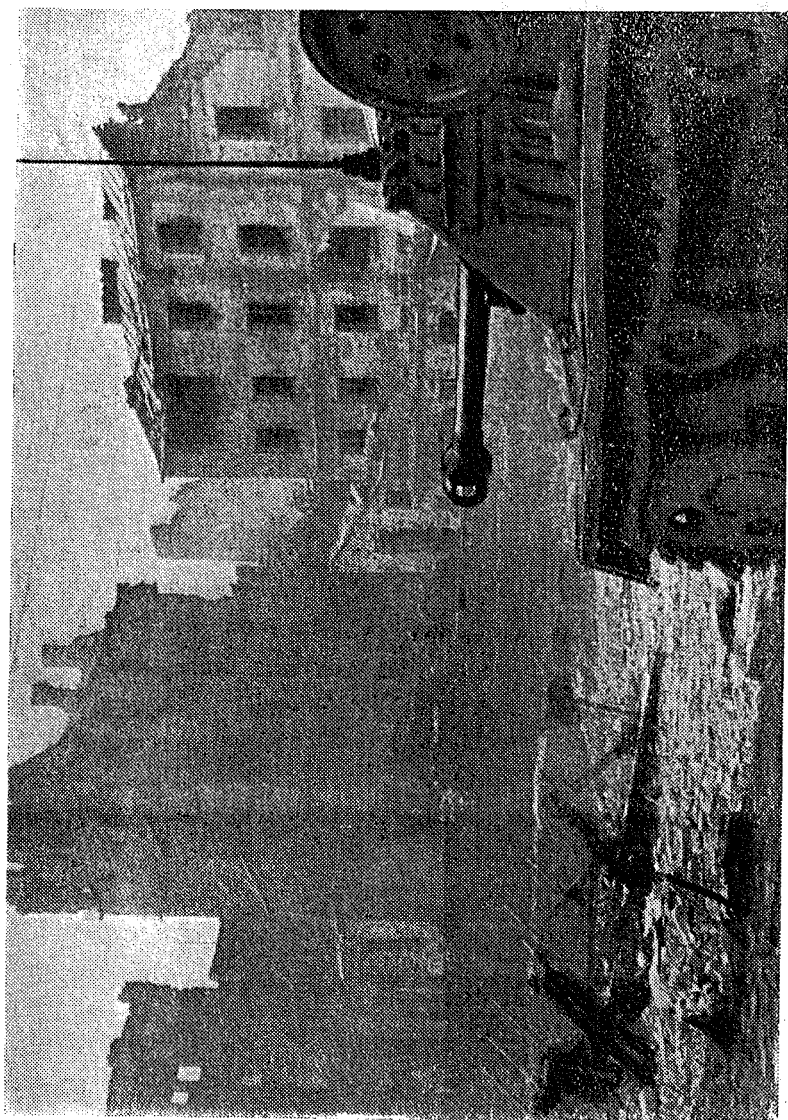
Vojáci plamenometné čety se připravují k boji.

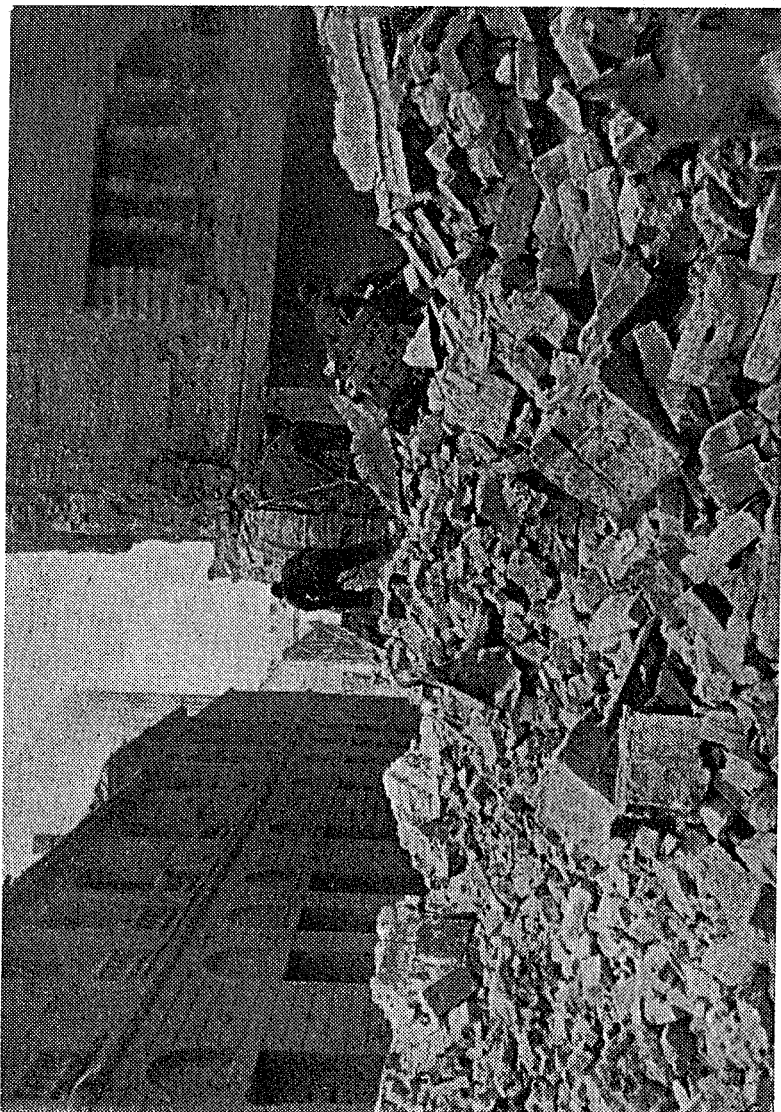
Vrhači plamenů v boji o jednotlivé domy.

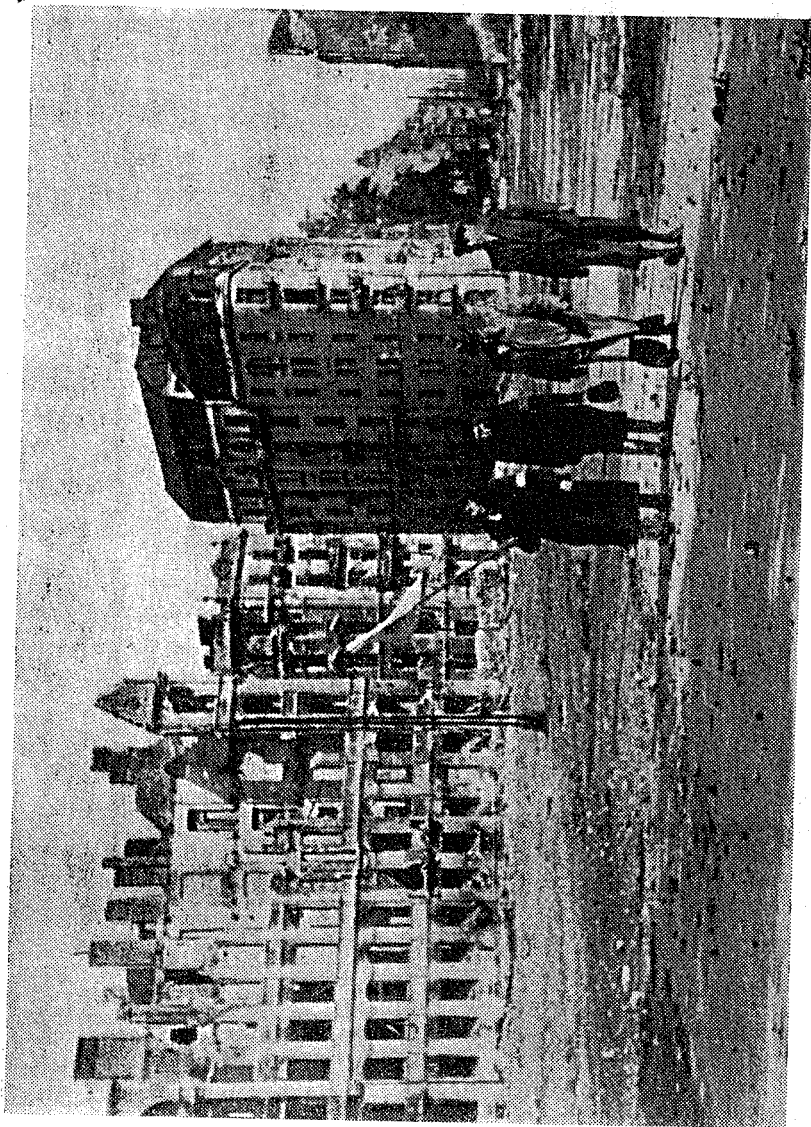
Dobývání polské Národní banky. Policie láme odpor polských povstalců.

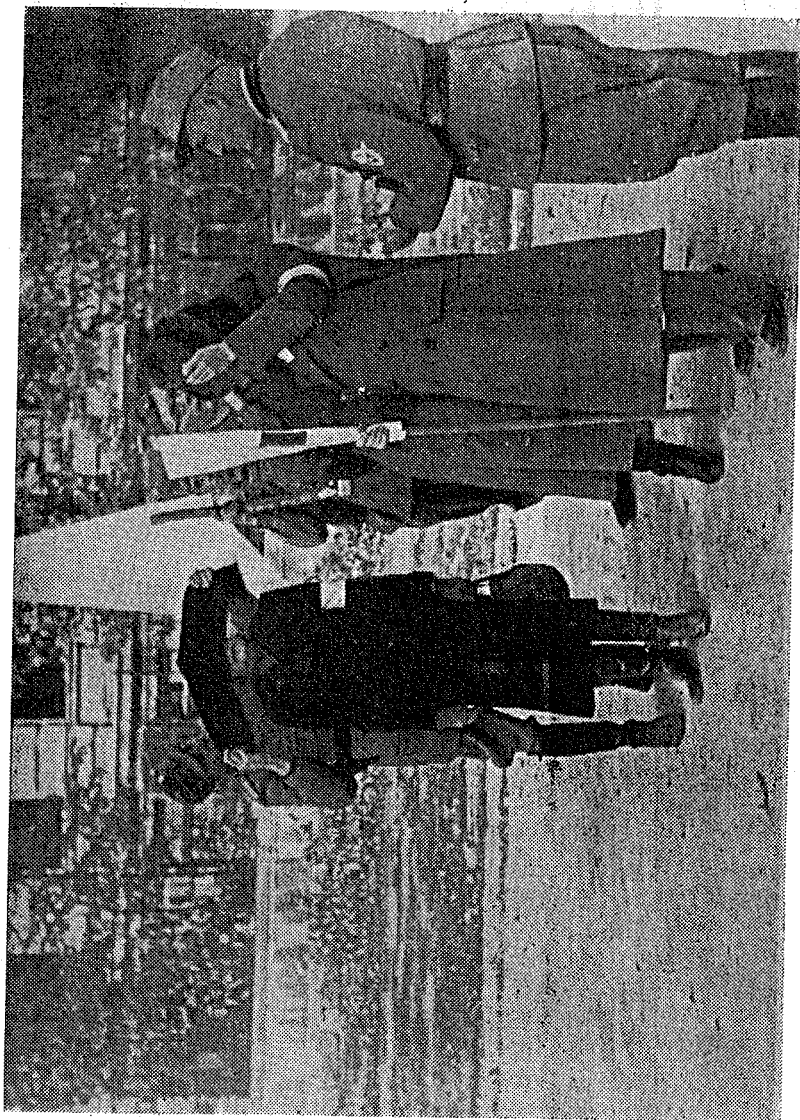
Útočná děla si razí cestu přes ssuť a zbytky zdí. Tam, kde za troskami, zahalenými v mraky kouře, propuká ještě ojedinělý odpor, je zlomen několika výstřely.

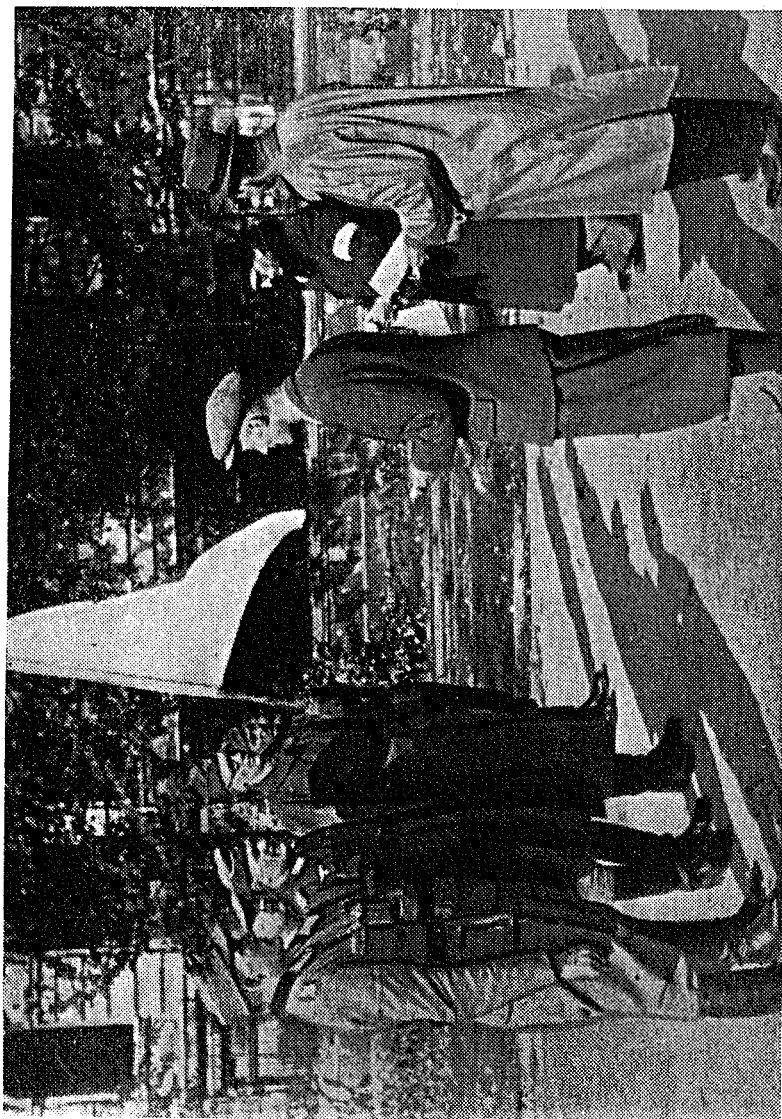
Kryt v rozbořeném domě. Povstalci, zásobování z anglických letadel zbraněmi a střelivem, brání se rozhořčeně. Troskami zničených hnízd odporu se probíjávají naši granátníci.

Dr Bartoszewski, delegát polského Červeného kříže, hraběnka Tarnowska, předsedkyně polského Červeného kříže, a jeden z náčelníků povstání přicházejí k německým posícm.

Před překročením německých linií jsou parlamentářům zavázány oči.

Tlumočník vykládá podrobnosti kapitulace. Ve varšavském kotli je uzavřeno na 250 000 civilních osob a na 20 000 povstalců.

svého povstání. Pan Mikolajczyk sedí v pohodlném křesle, před sebou má láhev „Black Berry Brandy“ a kouří vonný „Navy cut“. V Londýně, v Moskvě, ve Washingtonu informují jeho zmocněnci zástupce „spojeneckých národů“ o zahájení varšavského povstání a prosí o pomoc, která byla pro případ povstání znovu a znovu slibována v tisíci a jednom novinářském článku, v tisíci a jednom poselství a rozhlasovém projevu.

Svazy utvořené rychle ze všech částí branné moci obsadily nejdůležitější opěrné body města a brání je proti povstalcům, kterým se podařilo přemoci jen několik malých hlídek a stráží. Od domu polského rozhlasu střílejí povstalci na druhou stranu k telefonní centrále. Poštovní úřad je obsazen Němci a odhodlaně se brání. Hlavní nádraží hoří. Padlým Němcům a Ukrajincům stahují nepřátelé boty a odebírají zbraně a střelivo. Povstalci bojují většinou v německých uniformách a v německých ocelových přilbách.

III. sovětský gardový pancéřový sbor, byv pobídnut zprávou o povstání ve Varšavě, doráží od severovýchodu na hlavní město. Rudoarmějci vidí už v duchu vítěznou přehlídku v netrpělivě čekajícím městě.

Generál von Vormann napadá se svými svazy bolševiky s boku. Obkličuje je překvapujícím obchvatem a drtí je u Wolominu v rozhodné bitvě. Sovětský postup je skončen.

Varšava vede dále svou válku bez vyhlídek na záchranné sovětské prapory, které nenávidí a současně po nich touží. Ve čtvrtek 24. srpna slyší povstalci sovětská děla. Kolují pověsti, že toho dne bolševici vtáhnou do Varšavy. Boj o Varšavu nabývá krvavé vážnosti. Jednotky vojska, mezi nimi zvláště velmi zaměstnaní zákopníci, svazy policistů a zbraní *W* jsou sloučeny v bojových skupinách. Bok po boku s dobrovolníky z východu a s příslušníky zbraní *W* bojují vojáci divise Hermanna Göringa, střelci, policejní oddíly o každý jednotlivý dům, o každou ulici. Boj vede velitel německých svazů zasazených ve varšavském prostoru, *W*-Obergruppenführer von dem Bach. Hlavní tíha boje spočívá na bedrech bojových skupin *W*-Obergruppenführera a generalleutnanta policie Reinefahrta a generálmajora Rohra.

Dobrovolníci z východu z bojové skupiny Reinefahrtovy dobývají dvoumetrové barikády na křižovatce tříd Litz-

mannstädtské a Ledové a houževnatě hájené tržnice. Prudké boje se svádějí o hřbitovní zdi východně od Kola, mohutný příboj bojových vln naráží na betonové a žulové pevnosti Bursy a Národní banky.

Bitevní letadla nepřetržitě bombardují povstalecká střediska. Mlhometry vrhají své náboje přes ulice do čtvrti povstalců. Moždír nejtěžšího kalibru, dělostřelectvo, obrněný vlak, útočná děla, obrněné vozy, protiletadlová děla drtí domovní bloky, v nichž mají svá stanoviště střelci, granátometčíci a jiné skupiny povstalců.

Z pukajících stěn domů se vylévají zbědované proudy zrazeného civilního obyvatelstva Varšavy, které němečtí vojáci propouštějí bitevním pásmem a dopravují do velkých sběrných táborů. Granátníci s nasazením vlastního života zachraňují děti z řítících se sklepů. Zranění civilisté, nemocné ženy jsou ošetřováni v provisorních sanitních stanicích. Velitel Varšavy dává těmto stanicím k dispozici léky a potraviny. Nebojuje s nevinnými, kteří byli svými vlastními soukmenovci nesmyslně uvrženi do zkázy, nýbrž s muži, kteří po měsíce připravovali toto povstání na příkaz Londýna, Washingtonu a Moskvy a kteří nyní v kilometrových kanálech, v bludištích podzemních kleneb a tajných chodeb hledají úkryt a vyrážejí odtamtud znovu a znovu k náhlým zákeřným přepadům.

„Řvoucí krávy“, jak nazývají povstalci německé mlhometry, zasypávají celé oddíly povstalců. Povstalci mají hlad a vyměňují punčochy za potraviny. Litr kořalky se prodává za 250 „športek“, kousek chleba se stal velikou vzácností.

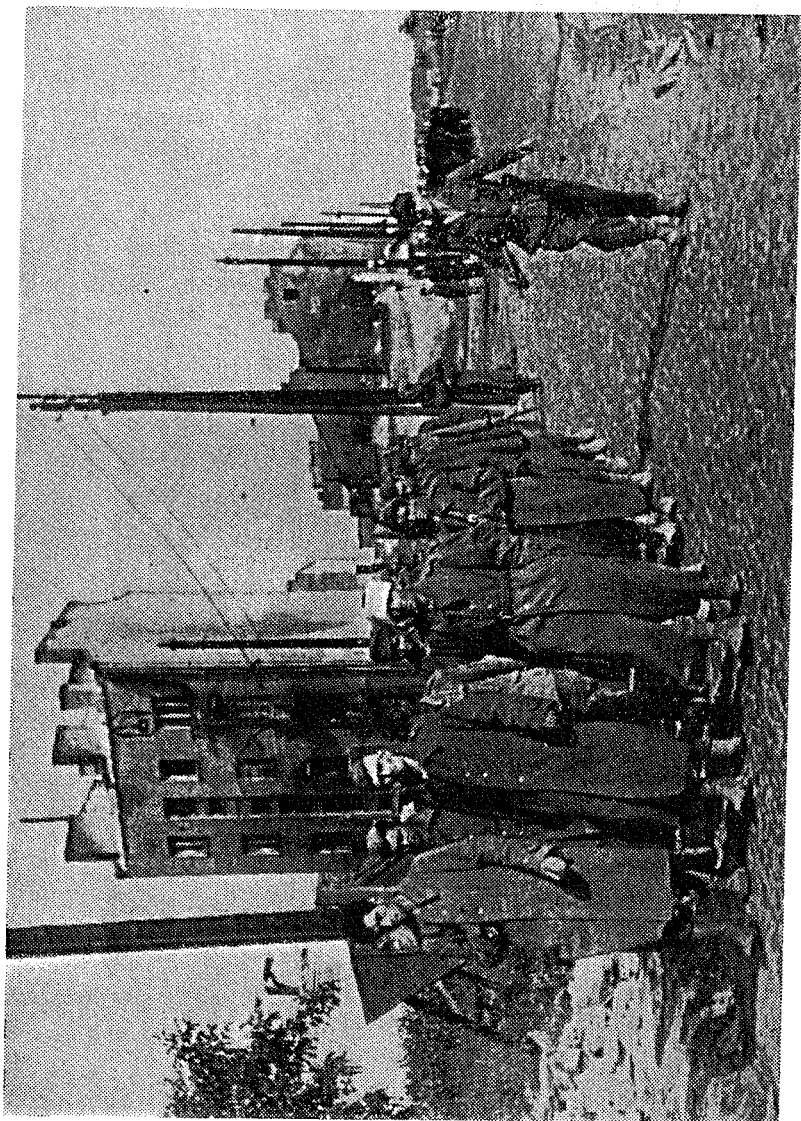
Kruh kolem povstalců se neúprosně svírá. Plamenometry vypalují hnízda odporu. Granátníci ~~se~~ berou po náletech bitevních letadel útokem domy v přístavní čtvrti na Visle. Varšava se proměnila v peklo s nepřetržitým krupobitím pum, granátů, min, plamenů a oceli. Město hoří plamenem jako pochodeň nad řekou dnem i nocí.

Marně čeká polský generál na pomoc světa. Příliš často a příliš dlouho slibovali Britové a Američané okamžitou a účinnou pomoc, dojde-li k povstání, příliš důrazně apelovala Moskva na pohotovost k boji proti Německu, takže povstalci se nyní cítí dvojnásob zrazeni a opuštěni. Nepřátelský generál prosí zoufale spojence o pomoc. Místo zbraní a potravin dostává novinářské články a rozhlasová poselství. Někdejší přátelé Polsko škrtli!

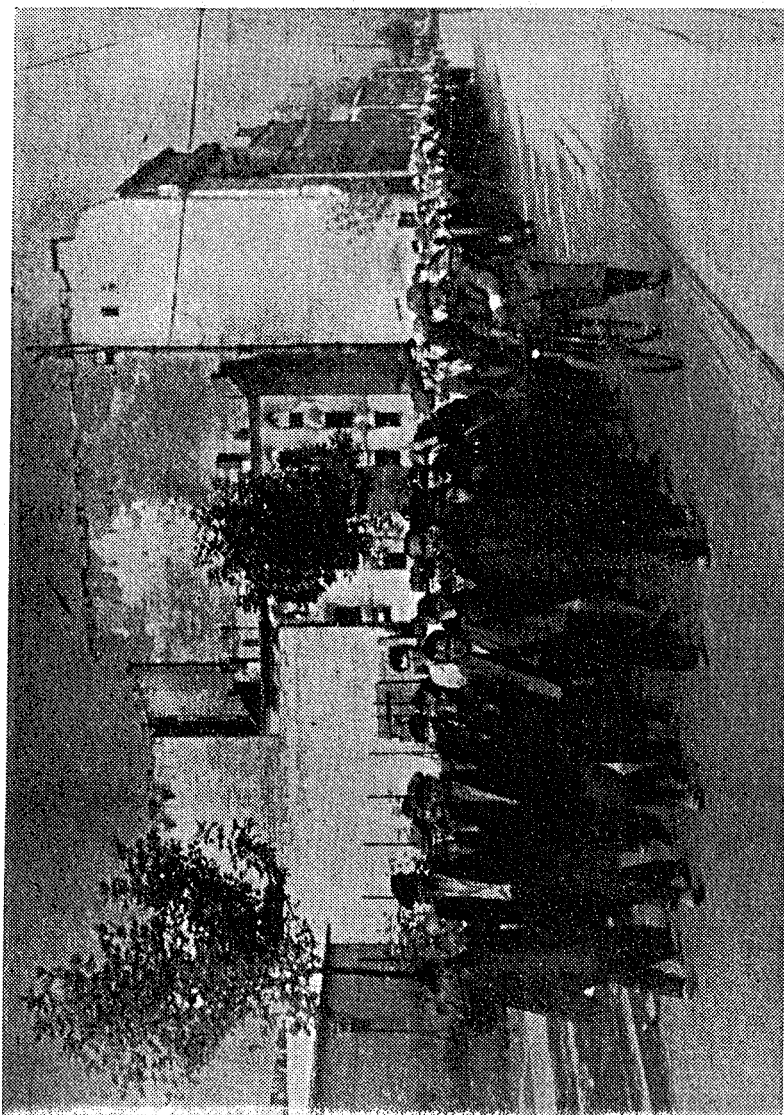
List Poláků v Londýně „Dziennik Polski“ píše: „Staré Město padlo. Rozpadlo se v trosky. To všechno se musilo stát, protože Varšava nemohla dostat žádnou pomoc... Polsko a celý polský národ na tyto události nikdy nezapomeneme!“

George Orwell napadá Brity v „Tribune“: „Musím protestovat proti zbabělému a nízkému chování britského tisku k událostem ve Varšavě. Když přišla zpráva o vypuknutí povstání, „News Chronicle“ a jiné listy dávaly okázale najevo svůj nezájem. Vznikl nutně dojem, jako by britský tisk schvaloval, že Poláci ve Varšavě mají dostat napráskáno, poněvadž udělali to, co jim spojenecké vysílačky kázaly už léta.

Britská inteligence se ve svém postoji k sovětské zahraniční politice netáže: Je tato politika správná?, nýbrž pouze: Je to sovětská politika? Tento postoj se opírá prostě o moc Moskvy. Sověty jsou ve východní Evropě mocní a Angličané nikoli. Proto se angličtí levicovní politikové domnívají, že se nesmí proti nim postavit. Britští intelektuálové se stali nepoctivými a nekritickými k politice Sovětského svazu. Rád bych řekl anglickým levicovým novinářům a intelektuálům: Vzpomeňte si, že nepoctivost a zbabělost se nevyplácejí. Nemyslete si, že můžete léta lízat sovětskému režimu paty a pak se náhle vrátiti k duchovní slušnosti!“

Polští povstalci jsou odváděni z města.

Polští povstalci, kteří byli svými anglickými a sovětskými přáteli vehmáni do boje a pak hanebně necháni na holičkách, putují do zajetí.

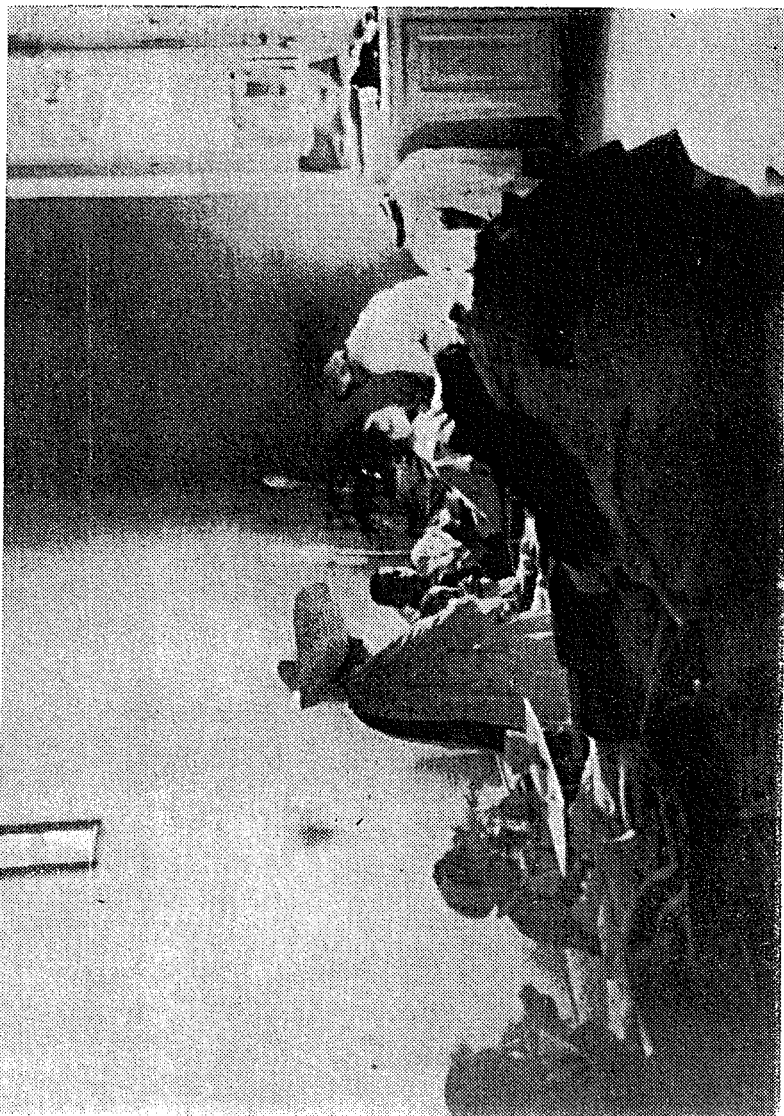
Povstalci se potácejí do německého zajetí.

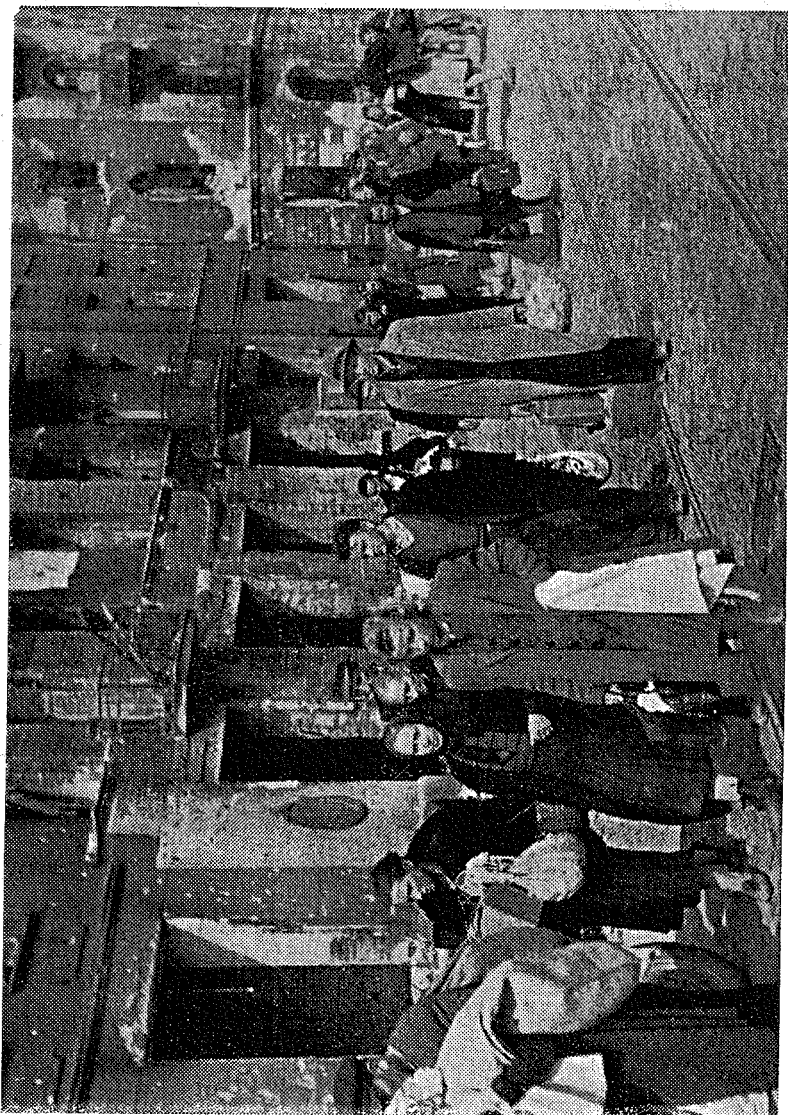
Po kapitulaci. Ženy přemožené prožitými útrapami.

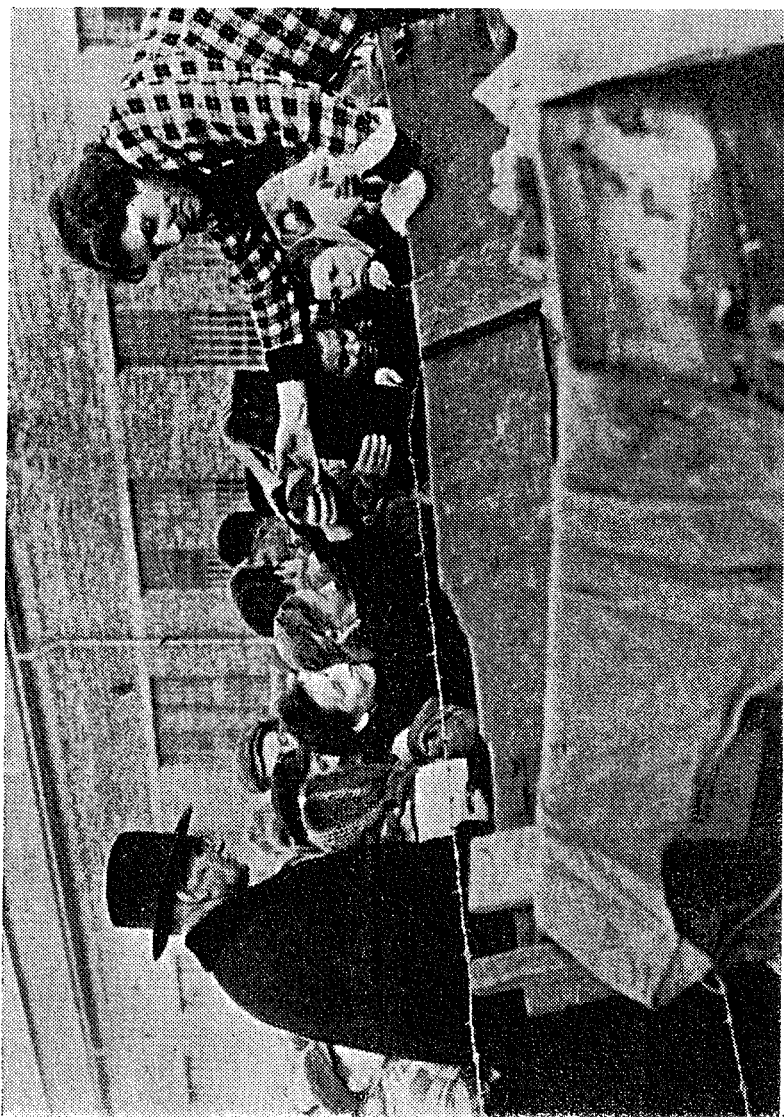
Z trosk varšavské Národní banky odcházejí příslušníci rodin povstalců. Po celou dobu bojů byli ukryti v klenutých sklepeních bankovní budovy.

Oběti varšavského povstání. Teprve po kapitulaci mohlo být poskytnuto lékařské ošetření nevinným dětem, jež onemocněly ze strádání za dlouhých bojů varšavského povstání.

Varšavské obyvatelstvo, které bylo osvobozeno postupem německých oddílů, putuje do bezpečí.

Chléb uprechlikúm

Generál Sosnkowski, vrchní velitel polské armády, vydává denní rozkaz: „To, že obyvatelstvo Varšavy je na frontě společného boje proti Němcům ponecháno samo sobě, je tragická a hrozná hádanka, kterou my Poláci, vzhledem k technické moci Spojenců na prahu šestého roku války, nedovedeme rozřešit. Nejsme s to uvěřit, že lidský oportunistus se dá fyzickou silou dohnat tak daleko, že lhostejně přihlíží k umírání hlavního města polské země.“

„Spectator“ píše: „Osud Varšavy otvírá temné vyhlídky pro budoucnost celé Evropy. Odpovědnost nemá polská strana. Sověty musí být přivedeny k poznání, jak hluboký dojem vyvolaly události zde v Londýně.“

Jaký dojem vyvolávají všechny tyto hlasy v Moskvě? Všem anglo-americkým strojům, které chtěly startovat do Varšavy, zakázal Stalin použití sovětských letišť. „Jestliže Varšava dnes zahyne, pak je to následek rozkazů polské vojenské kliky, v jejímž čele stojí Sosnkowski,“ praví se v Moskvě. „To není vůbec boj za čest polského lidu, nýbrž za osobní ctižádost několika členů polské emigrantské vlády. Sosnkowski nečekal na rozkaz nejvyššího velitele sovětské armády, který jedině měl právo stanoviti okamžik, kdy se má vyraziti k vítězství. Jedině polští emigrantští generálové v Londýně jsou odpovědni za ztroskotavší povstání a musí býti učiněni odpovědnými také za všechny následky.“

„New York Herald Tribune“: „Naše vina vůči Polákům, kteří bojují neúnavně dále, je tak veliká, že to nemůžeme nikdy úplně odčiniti. Je to vina, na kterou nesmíme zapomenouti!“

Co si však počnou bojovníci ve Varšavě se všemi těmito slovy, se stovkami obviňování a žalob? Posila zvenčí jim sice stále ještě umožňuje držeti posice, ale jejich situace je více než zoufalá. Je mezi nimi sotva jeden, který nebyl zraněn nebo zasypan. Mnozí bojují dále s ustřelenýma rukama a nohama. V deníku Polky, která padla ve Varšavě, čteme:

„Jako vždy hrozné probuzení. V noci mnoho obětí při stavbě barikád. Současně sdělují noviny, že se konají porady, porady, porady, porady. A lidé ve Varšavě hynou. Hrozné je volání Poláků, kteří prosí o pomoc. A tisk píše a spotřeboval už moře inkoustu a metráky tiskařské černi. Jen my musíme padnout! Proklatě!“

Mikolajczyk doufá ještě jednou, že dosáhne naléhavě nutné pomoci pro Varšavu apelem na svědomí někdejších spojeneckých národů. Volá k sobě anglické novináře a zástupce zahraničního tisku v Londýně. „Nyní, kdy se blížíme konci války,“ praví, zatím co strašidelné rakety zbraně V 1 rachotí po londýnských střechách, „je čím dále tím jasnější, že ideologické zásady této války, které byly stanoveny v atlantické chartě a ve „čtyřech svobodách“, padly ve prospěch čistě mocenských činitelů.“ A hlasitě pak Mikolajczyk vykřikne: „Rozkaz k varšavskému povstání jsem nedal já nebo nějaký jiný Polák v Londýně.“ Už v září 1943 existoval rozkaz pomoci sovětské ofenzivě všeobecným polským povstáním, jakmile se tato ofenziva dostatečně přiblíží. Ačkoliv on (Mikolajczyk) osobně informoval jak Churchilla, tak i Molotova o nastávajících událostech ve Varšavě, ačkoliv mu v Moskvě slíbili všechnu myslitelnou pomoc, měli pro Varšavu jen kritiku, ale ani zbraně, ani potraviny v dostačující míře.

Sovětská zpravodajská agentura „Tass“ sděluje, že návrhy polské vlády v Londýně, které Mikolajczyk odevzdal za svého pobytu v Moskvě sovětské vládě, byly poslány komunistickému výboru v Lublinu, poněvadž „otázky v nich obsažené musí si rozřešiti Poláci sami.“

Mikolajczyk odpovídá na tento hlasitý políček velkým rozhlasovým projevem. Dělá Molotovovi nejtrpčí výčitky, že uzavřel s lublinským výborem dohodu, a dokonce předložil tomuto výboru jeho návrhy, když on (Mikolajczyk) letěl z Moskvě zpět do Londýna. Upírá Osóbkovi Morawskému a

klice kolem Wasilewské právo mluvití jménem polského národa, protože zastupují jen malou menšinu Polska. Mezitím vypracoval prý nový program, který rovněž usiluje o zachování úplné svrchovanosti Polska a je opět veden přáním, aby mezi Polskem a Sovětským svazem byly obnoveny přátelské vztahy. Potom přechází k boji ve Varšavě. Volá nyní sám Stalina, volá Churchilla, volá Roosevelta!

„Varšava čeká! Celý polský národ čeká! Udělte vše, co je ve vaší moci, abyste dodali prostředky pro další boj a abyste osvobodili toto město a jeho obyvatelstvo, které bojuje na troskách napojených krví!“

V dolní sněmovně je britský zahraniční ministr Antony Eden zavalen opravdovou záplavou dotazů o sovětsko-polském problému. Varšava je středem světového zájmu. Eden zapřísahá sněmovnu, aby na něho „v tomto stadiu“ nenaléhala, protože prý jde o vztahy k Sovětskému svazu. Jen Eden ví, jak zuří Stalin nad všemi těmi denními rozkazy a rozhlasovými projevy z Londýna. V posledních dnech se octl Eden přímo v křížovém ohni rozčilených telegramů britského velvyslanectví v Moskvě. Londýn si už nesmí pálit ruce ve varšavském ohni. Eden přijímá Mikolajczyka, Romera a hraběte Raczyńskiego k rozhovoru o běžných problémech. Přitom vyjadřuje velmi ostrými slovy své zklamání nad denním rozkazem Sosnkowského, který, jak se nyní dovídá, byl vydán bez dohody s polským kabinetem. Mikolajczyk však cítí čím dále tím jasněji, že pro Brity není už Polska. Polsko, za jehož svobodu a svrchovanost byla přece kdysi domněle zahájena válka, bylo už dávno škrtnuto v účtech ve prospěch Sovětského svazu.

Sovětský úřední orgán „Pravda“ přináší stanovisko k stále se zostřující kritice Velké Britannie a Spojených států o postupu Sovětů, které neposkytly Varšavě ani sebemenší ozbrojenou pomoc. „Pravda“ píše s příznačnou ostrostí, že diskuse o sovětské podpoře pro Varšavu je nutno považo-

vati za vměšování Velké Britannie a USA do vlastních věcí Sovětského svazu a Polska.

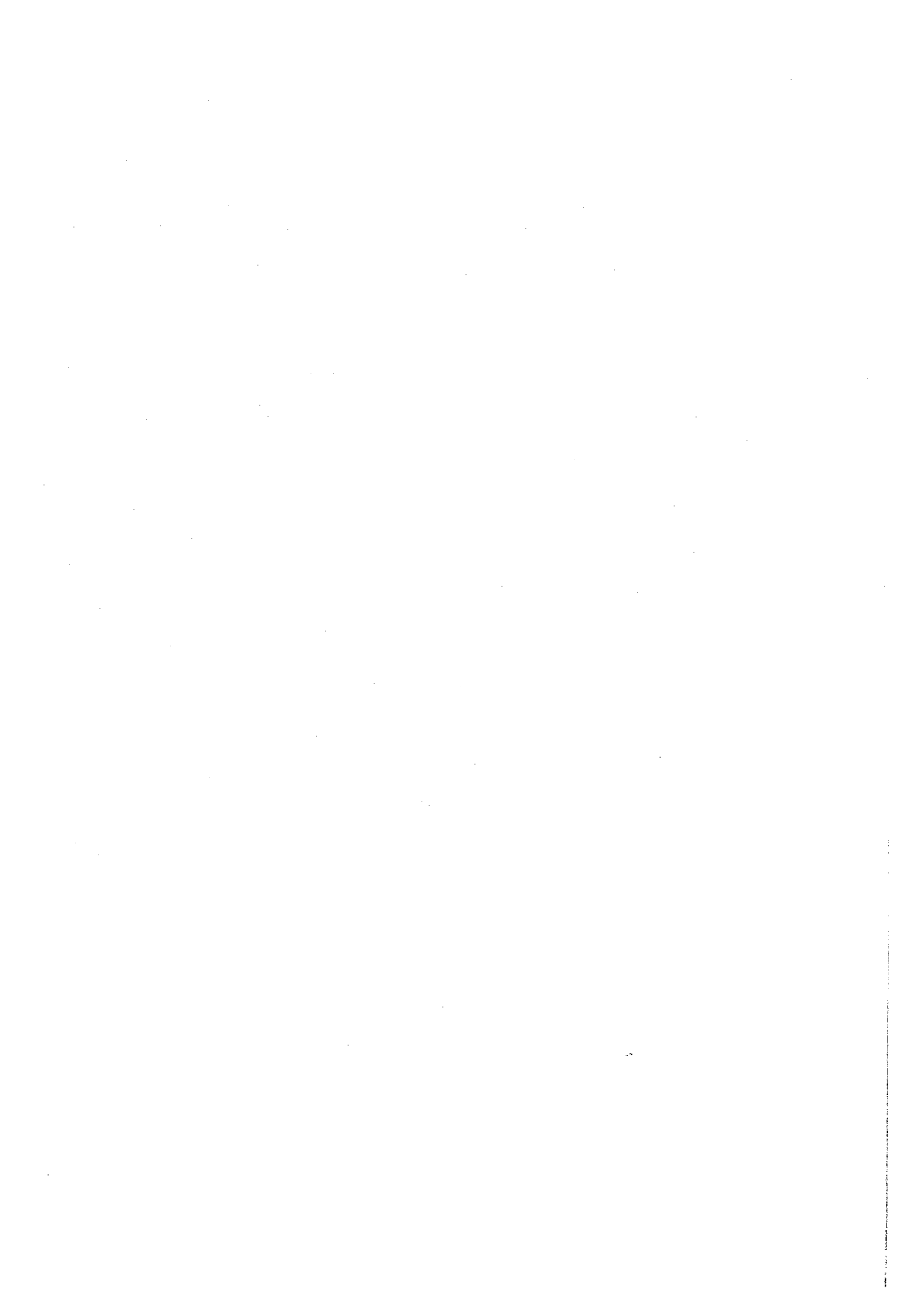
Mínění, přání, zprávy, audience, porady — ale ani jediný čin pomoci! Polsko je hanebně zrazeno. Varšava se rozpadá v hory ssutin, pod nimiž jsou pohřbeni povstalci a ženy a děti, které byly násilím drženy v podzemí. Britská letadla přinášejí sice z Brindisi bomby s potravinami a se střelivem, ale většina jich padá do rukou německých oddílů. Podle vlastních britských přiznání je při tomto zasazení každý pátý stroj sestřelen. „Kdo letí do Varšavy, letí si pro smrt,“ říkají britští piloti.

Po celé týdny zuří pouliční bitvy. Největší část obyvatelstva přechá k Němcům. Jiná poskytuje pomoc povstalcům. Ve dne v noci je obloha nad Varšavou pokryta obrovskými mračny dýmu stoupajícího z hořících ulic. Daleko září pochodeň nad Vislou. Po zničení všech válečně důležitých objektů je Praga, východní předměstí Varšavy, ležící na druhém břehu Visly, ponecháno dorážejícím Sovětům. Vítězný pochod bolševických gardových jednotek, který byl stanoven na 6. srpna, stal se pro město na Visle hroznou krvavou svatbou.

Po čtyřdenním boji a nasazení těžkých německých zbraní nabízejí povstalci dopoledne 27. září, v den pátého výročí první kapitulace Varšavy v polském tažení, kapitulaci předměstí Mokotówa, jehož střed tvoří jedna tvrz varšavské pevnosti. 2000 povstalců skládá zbraně. 5000 polských civilistů je evakuováno. Se Žolibórzí kapituluje poslední výpadní brána povstalců. Po krvavých bojích v podzemním bludišti varšavské kanalisace, kde se bojuje plamenomety a malými tanky typu Goliath, vzdává se 2500 povstalců. 25 000 civilistů přichází z polozasypaných sklepů, ze zemních děr, z bunkerů a je dopravováno do bezpečí. V dodatku ke zprávě branné moci z 1. října je pochvalná zmínka o oddílech vojska, zbraní **⚡** a letecké zbraně ze svazu **⚡**-Obergruppenführera

a generála policie von dem Bacha, které za vedení generál-
majora Rohra bojovaly tvrdě a vyznamenaly se zvláště smě-
lými činy. Zpráva vrchního velitelství branné moci ze dne
3. října hlásí naprosté zhroucení varšavského povstání.

Varšava je matkou této války. Varšava touto válkou při-
pravila svůj pád a na ni zahynula. Celé město se stalo obrov-
ským hrobem, věčnou připomínkou nejhroznější zrady, kte-
rou spáchaly Anglie, Spojené státy a Sovětský svaz na ná-
rodu, jež opět a opět vybičovávaly k největším obětem krve,
věčným znamením smutku, znamením zániku města, které
patřilo k Evropě a spojilo se s jejími nepřáteli.

K. O. Zottmann: Z Á N I K V A R Š A V Y

Ličení válečného zpravodaje. Německý originál K. O. Zottmann: Der Untergang von Warschau. Přeložila R. Kadlecová. 21 dokumentárních obrázků. I. vydání v listopadu 1944 vydal Orbis, Praha. Vytiskla tiskárna Orbis, Praha.

K 6,—

Snímky: Presse-Illustrationen H. Hoffmann 8; Weltbild 2; Atlantic 4; ¶-Kriegsberichter Brockhausen 2; ¶-Kriegsberichter Seidel 2; ¶-Kriegsberichter Schremmer 1; Centropress 2.

